

# Werkgroepen

## Wandelende takken

Voor wandelende takken (Phasmatodea) is een nieuwe werkgroep opgericht. Zeer veel records en soorten zal de werkgroep niet te verwerken krijgen, maar deze insecten vormen wel een eigen orde en verdienen dus ook een plekje op de achterflap van de EIS-nieuwsbrief.

In 2018 is onderzoek verricht naar het voorkomen van een populatie van de Gallische wandelende tak *Clonopsis gallica* in Nederland. Naar aanleiding hiervan kon bevestigd worden dat Nederland een in het wild levende insectenorde rijker is (Entomologische Berichten 80 (1): 2-7). De komende tijd zal deze populatie vaker bezocht worden om te beoordelen hoe groot de verspreiding ter plekke is. Tevens werd bericht ontvangen van een tweede populatie van wandelende takken elders in het land. Dit seizoen zal deze locatie bezocht worden. Wandelende takken zijn boeiende dieren die ook gemakkelijk in terraria te houden en bestuderen zijn. Ze worden dan ook best vaak als huisdier gehouden. Het surplus wordt nog wel



De Gallische wandelende tak *Clonopsis gallica* heeft zich gevestigd in Nederland (foto Jinze Noordijk).

eens losgelaten of de dieren ontsnappen bij het verschonen van de bakken (ze doen er immers alles aan om niet gevonden te worden tussen hun voedsel, of die nu in een terrarium staan of niet). Waarnemingen in het buitengebied van dergelijke huisdieren zullen vanaf nu ook worden bijgehouden. Deze gegevens worden ook verzameld ter ondersteuning van de aankomende pathwayanalyse invasieve huisdieren van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (Team Invasieve Exoten). De meest gehouden soort Indische wandelende tak *Carausius morosus* heeft zich bijvoorbeeld al gevestigd in enkele Zuid-Europese landen en in Engeland zijn zeven gevestigde exotische wandelende takkensoorten bekend!

Jinze Noordijk

## Mollusken

Onlangs is een geactualiseerde zoekkaart 'Schelpen van het Nederlandse strand uitgebracht'. Aanleiding voor de vernieuwde uitgave was dat er diverse nieuwe soorten in Nederland waren bijgekomen. Ook waren veel wetenschappelijke namen veranderd. De kaarten zijn stevig en geplastificeerd, dus zeer geschikt voor gebruik op het strand en tijdens excursies. De bestaande kaarten 'Landslakken van Nederland' en 'Zoetwaterweekdieren van Nederland' zijn ook nog steeds



beschikbaar. Op [Spirula.nl/zoekkaarten](http://Spirula.nl/zoekkaarten) staat waar en hoe u ze kunt bestellen. Er zijn plannen in voorbereiding om ook zoekkaarten te maken met fossiele schelpen en met exoten.

Sylvia van Leeuwen

## Procto's

In 2017 is de werkgroep Procto's opgericht. Een werkgroep die de faunistiek bestudeerd van vijf superfamilies binnen de Hymenoptera: Ceraphronoidea, Cynipoidea, Diaprioidea, Platygastroidea en Proctotrupoidea. Er is sinds die tijd weer aardig wat werk verzet. Zo gaat het bestuderen van oude en nieuwe literatuur altijd door en worden mijn eigen provisorische naamlijsten van de vijf superfamilies nog steeds aangevuld met gemelde soorten voor ons land. Ook het sorteren en determineren van zelf gevangen, aangereikte of opgezochte kleine wespen in collecties, levert vele nieuwe soorten op voor mezelf en vaak ook voor onze fauna (Peeters 2018, Peeters et al. 2019). Met de prachtige vondst in 2019 van twee vrouwen van een nieuwe familie Vanhorniidae door Dick Belgers in Wageningen steeg het aantal families binnen de Procto's van 12 naar 13 (tabel 1). Via Dick en Wim Klein kreeg ik deze onbekende 'graafwespen' te zien en herkende ze meteen als *Vanhornia leileri*, de enige soort van deze familie in Noordwest-Europa. De soort is onlangs gemeld in Entomologische Berichten (Belgers et al. 2020).

Tabel 1. Kleine wespen: de verwachte soortenrijkdom van dertien families in Nederland. Soorten NL: het aantal vermeld op Nederlandsesoorten.nl (9 juni 2020); Verwacht NL: schatting op grond van eigen onderzoek en de soortenrijkdom in omliggende landen.

Superfamilie	Familie	NL-naam	Soorten NL	Verwacht NL
Ceraphronoidea	Ceraphronidae	boogaderwespen	3	30
	Megaspilidae	stigmawespen	11	40
Cynipoidea	Cynipidae	galwespen	85	90
	Figitidae	haarbandwespen	69	120
	Ibaliidae	zwaardwespen	3	3
Diaprioidea	Diapriidae	neuswespen	43	300
	Ismaridae	tangwespdoders	4	5
Platygastridea	Platygastridae		48	230
	Scelionidae		4	90
	Sparasionidae	sprinkhaanwespen	0	1
Proctotrupoidea	Heloridae	gaasvliegwespen	4	4
	Proctotrupidae	priemwespen	19	40
	Vanhorniidae	dwardskaakwespen	1	1
<b>Totaal</b>			<b>294</b>	<b>954</b>

Het merendeel van het nieuwe materiaal dat tot nu toe is bewerkt komt uit De Kaaistoep bij Tilburg (Mol et al. 2020, Peeters 2020b, Peeters & Felix 2020). Ik werk graag aan kleine wespen (liefst Diapriidae) gevangen in mijn directe woonomgeving en zet steeds kleine stappen. Probeer me eerst de soorten van een genus eigen te maken, om daarna pas met die opgedane kennis het omvangrijke Nederlandse en buitenlandse materiaal te bestuderen (Peeters 2020c). Daarnaast zijn er ook nog steeds andere interessante groepen buiten de Procto's die mijn interesse hebben of ligt er nog oud materiaal en/of een niet afgerond manuscript (Peeters & Heitmans 2018, Peeters 2019).

Kijken we vooruit dan wordt gewerkt aan een aantal 'projecten'. In de collectie van Naturalis wordt op de open zaterdagen het materiaal van de families Ceraphronidae en Megaspilidae gesorteerd. Dit zijn twee families waarvan veel opgeprikt en opgeplakt materiaal voorradig is maar nooit op naam is gebracht. Tevens loop ik aan de hand van de tabel in Peeters (2020a) alle *Proctotrupes*-exemplaren in de Naturalis-collectie na en voer de etiketdata toe aan mijn databank. Hier moet tezamen met een artikel over de verspreiding van de twee soorten in ons land uit rollen. Verder in voorbereiding zijn publicaties over neuswespen van de genera *Monelata*, *Paramesius* en *Platymischus*. Tot zover activiteiten en nieuws.

De werkgroep bestaat tot op heden alleen uit mezelf, en heb ik nog weinig moeite gedaan meer mensen aan de werkgroep te binden. Daarom nodig ik jullie nogmaals van harte uit deel te nemen aan deze gigantische klus: het beschrijven van de diversiteit van de soorten in vijf superfamilies van Hymenoptera. Dat er nog genoeg werk te verzetten valt blijkt wel uit tabel 1. Vooral in de families Diapriidae, Figitidae, Platygastridae en Scelionidae is nog veel nieuws te ontdekken. Wie doet mee?

Belgers, J.D.M., W. Klein & T.M.J. Peeters 2020. *Vanhornia leileri*, a new species and new family for the Netherlands (Hymenoptera: Vanhorniidae). – Entomologische Berichten 80: 84-88.

Mol, A., T. Peeters & J.W. van Zijl 2020. Verantwoording van de nieuwe soorten voor Nederland, die zijn opgenomen in het boek over De Kaaistoep. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2019, 25e onderzoeksjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg: 129-138.

Peeters, T.M.J. 2018. Een bijdrage over de familie Platygastridae in Nederland. – HymenoVaria 17: 66-75.

Peeters, T.M.J. 2019. De Europese kaakwesp *Pseudogonalos hahnii* in Nederland (Hymenoptera: Trigonalidae). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 52: 59-71.

Peeters, T.M.J. 2020a. Het genus *Proctotrupes* (Hymenoptera: Proctotrupidae) in Nederland 1. Determinatie. – HymenoVaria 20: 42-44.

Peeters, T. 2020b. Kleine wespen: werk in uitvoering. – In: P. van Wielink et al., De Kaaistoep. KNNV-afdeling Tilburg: 510-517.

Peeters, T.M.J. 2020c. Neuswespen (Hymenoptera, Diapriidae) in De Kaaistoep 4. Het genus *Spilomicrus*. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2019, 25e onderzoeksjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg: 27-33.

Peeters, T. & W. Heitmans 2018. Oproep: wie heeft dikdijwespen (Hymenoptera: Chalcididae) in zijn collectie of op foto? – EIS-Nieuwsbrief 67: 12-14.

Peeters, T.M.J., R. Felix, R. Ketelaar & B. Horvers 2019. Neuswespen (Diapriidae) in De Kaaistoep 3. *Coptera inaequalifrons* nieuw voor Nederland. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2018, 24e onderzoeksjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg: 69-74.

Peeters, T. & R. Felix 2020. Hymenoptera (excl. Formicidae) in potvallen op heidegebied De Sijsten. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2019, 25e onderzoeksjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg: 41-45.

Theo Peeters

## Waaiervleugeligen

In januari is eindelijk het artikel gepubliceerd met een nieuwe checklist van de waaiervleugeligen van Nederland (Smit et al. 2020). Hierin zijn de nieuwe inzichten vanuit DNA-barcoding verwerkt, waaruit bleek dat onder het taxon *Stylops melittae* s.l. verschillende soorten schuilgaan, allemaal met hun eigen groepje aan nauwverwante gastheren (zandbijen). In navolging hiervan hebben we voor de andere genera en soorten waaiervleugeligen ook aangenomen dat de verschillende gastheren verschillende soorten parasieten herbergen, zoals reeds in het buitenland gehanteerd werd. Hiermee is het totale aantal soorten dat nu uit Nederland bekend is toegenomen van 6 naar 21. In de betreffende checklist hebben we DNA-barcodes opgenomen van 61 exemplaren van in totaal 11 soorten, waarvan 55 barcodes van 7 soorten *Stylops*. Graag willen we nu van de andere soorten ook zo veel mogelijk materiaal de DNA-barcodes bepalen, waarbij we vooral geïnteresseerd zijn in de parasieten van groefbijen *Halictus* en *Lasioglossum*, evenals in de parasieten van de diverse wespen, vooral ploovleugelwespen. Deze laatste parasiteren vooral in wespen uit de genera *Ancistrocerus*, *Euodynerus* en *Stenodynerus*. Van de parasiet uit veldwespen *Polistes* hebben we reeds enkele barcode-sequenties, echter indien er een geparasiteerde *P. biglumis* gevonden wordt dan zijn we uiteraard wel geïnteresseerd. Daarnaast zijn er ook onder de zandbijen nog enkele prangende vraagstukken. Zo is bijvoorbeeld niet bekend welke *Stylops*-soort parasiteert op enkele algemene zandbijen, zoals roodgatje *Andrena haemorrhoa* en witbaardzandbij *A. barbilabris*.



Vrouwetje *Andrena vaga* met een mannetje *Stylops ater* op het achterlijf (foto John Smit).

Daarnaast is de heggenrankbij *A. florea* een intrigerend geval. Deze soort is niet eerder als gastheer van een *Stylops* gemeld, behalve uit Nederland. Er zijn dus ook geen DNA-barcodes bekend. We zijn dan ook zeer benieuwd waar deze in de DNA-boom terecht komt, aangezien er ook geen parasieten van nauwverwante soorten bekend zijn.

Een oproep in *HymenoVaria*, het tijdschrift van de sectie Hymenoptera, heeft in ieder geval al wat respons opgeleverd, waaronder een Belgisch exemplaar van de heggenrankbij met twee *Stylops*-vrouwtjes, met dank aan Ward Tamsyn, en een exemplaar van de Sint Pietersberg, met dank aan Jens Bokelaar en Pieter van Breugel. Verder is het vooral Arno van Stipdonk die al een aantal bijzondere en zeer nuttige aanvullende soorten heeft verzameld voor de DNA-barcoding. Dus we hebben goede hoop dat we volgend jaar een betere duiding kunnen geven van enkele soorten van het genus *Halictoxenos* en enkele soorten wespenparasieten, de familie Xenidae. Daarnaast hopen we uiteraard een antwoord te hebben omtrent de identiteit van de *Stylops* uit de heggenrankbij.

Tegen de tijd dat de bijen- en wespenparasieten opgehelderd zijn wordt het tijd eens te gaan kijken naar de cicadenparasieten waarvan nog diverse soorten nieuw voor ons land gevonden moeten kunnen worden.

Smit, J.T., J. Smit, I.P. Raemakers & B. van der Hoorn 2020. The Strepsiptera of the Netherlands revisited (Insecta). – *Entomologische Berichten* 80: 8-30.

John Smit

## Landplatwormen

Vers van de pers: in mei heb ik in een kas in Rotterdam vier exotische landplatwormen gevonden. Het kan één van twee sterk op elkaar lijkende genera zijn. Zonder histologisch onderzoek is het moeilijk een knoop door te hakken, maar gelukkig bood Jean Lou Justine uit Frankrijk aan er een DNA-analyse op te doen, dus ik hoop in de loop van het jaar meer te weten. Tot die tijd ga ik verder op zoek in kassen in hortussen en dierentuinen. Een promovenda van de Universiteit van Nijmegen die zich met invasieve exoten bezighoudt, haakt daarbij aan. Mocht iemand nog contactpersonen hebben bij kassen, laat het alsjeblieft weten, want een introductie maakt een wereld van verschil!

Wat verder terug: in november vorig jaar heb ik met drie Belgische landplatwormdeskundigen in een kas in Mechelen vele vondsten gedaan van exotische landplatwormen. Ik heb van deze ervaren platwormenvinders meer geleerd over hoe je de platwormen moet zoeken: ze kruipen ook gewoon over vochtige grond (dus niet altijd hoeft je iets om te draaien). Om ze te vinden ga je op je knieën zitten met je neus boven de grond, en kijk je langere tijd of je iets glimmends ziet bewegen. Dit kan wel even duren.

Meer platwormenervaring heb ik begin dit jaar opgedaan in Australië. Het landplatwormenwalhalla van de wereld, niet in de laatste plaats door de zeer actieve wereldvermaarde platwormdeskundige Leigh Winsor, die ik in zijn woonplaats heb opgezocht. Samen hebben we een hele dag gezocht in botanische tuinen, waarbij hij mij nuttige tips gaf. Vervolgens heb ik

zelf op Tasmanië verder gezocht, en naast de knalgele kanarieplatworm *Flethamia sugdeni* ook nog enkele andere mooie beestjes gevonden, zoals *Tasmanoplana tasmaniana*, *Argonemertes australiensis* en *Artioposthia spec.*

Daarnaast hebben we mogen constateren dat de grote Australische geelstreep zich heeft gevestigd in Nederland. Voor het tweede jaar op rij vonden we meerdere exemplaren in een tuin in Rotterdam.

En inmiddels is de Nieuw-Zeelandse landplatworm *Arthurwendyus triangulatus* een heuse beleidsrelevante soort geworden: hij staat op de Europese Unielijst van zorgwekkende invasieve exoten. Hij moet dus gemonitord worden, en bij een vondst gemeld en gedood. Maar mocht je er eentje vinden: geef me een seintje, dan kom ik kijken.

Sytske de Waart

## Zoöplankton

Tijdens een sabbatical heb ik gewerkt aan de tekst van *De kieuwpootkreeften van de Benelux*, een tabel voor alle in de Benelux voorkomende soorten, met een beschrijving van de ecologie en het voorkomen van de in Nederland aanwezige soorten. In deze periode is ook de verspreiding van waterlooien in het noorden en noordoosten door verschillende studenten van Aeres Hogeschool Almere aangevuld.

In NFM 54 wordt een nieuwe watervlo voor de Nederlandse fauna gemeld: de bronmodderkreeft *Ilyocryptus alexandrinae*. Een andere nieuwe soort is de venharpijwatervlo *Acroperus neglectus*, die in Drenthe werd gevonden. Een publicatie is in voorbereiding. Als derde is er een artikel te melden over de waterlooien in het beekdal van de Sûre op de grens van België en Luxemburg. Hier werd de eerste waarneming van de Amerikaanse kogelwatervlo *Chydorus brevilabris* voor België gedaan. Een artikel over de gevonden soorten en een overzicht van de status van Amerikaanse kogelwatervlo in West-Europa is geaccepteerd door International Journal of Fauna and Biological Studies.

Inmiddels werk ik, sinds 14 april 2020, binnen mijn reguliere werk één dag in de week bij het hydrobiologisch laboratorium van Rijkswaterstaat aan zoöplankton. De kennisonwikkeling met betrekking tot het zoöplankton heeft in Nederland de laat-



Plasje bij Fauvillers (België), een van de drie vindplaatsen van Amerikaanse kogelwatervlo.

ste twintig jaar vrijwel stilgestaan. Zoöplankton is geen kwaliteitsindicator in de Europese Richtlijn Water (KRW) die in 2000 in werking trad. Nu er weer aandacht ontstaat voor het functioneren van onze aquatische ecosystemen (draagkracht, biodiversiteit, productiviteit) begint de vraag naar kennis over zoöplankton weer toe te nemen. Ik ga me nu richten op het actualiseren van de kennis over zoöplankton. De eerste stappen zijn methoden en processen bij Rijkswaterstaat nieuw leven inblazen, een netwerk opbouwen en het actualiseren van soortenlijsten van planktonische Copepoda en Rotifera.

Martin Soesbergen

## Sprinkhanen

De nieuwe soorten blijven maar binnenstromen. Vorig jaar mochten we de grote spitskop *Ruspolia nitidula* en de rozevleugel *Calliptamus italicus* verwelkomen. In 2020 vond Wout Winkelhorst de eerste mierenkrekkel *Myrmecophilus acervorum* in ons land. Hij draaide een steen om in zijn nieuwe tuin in Cuijk en daar liep het krekeltje tussen de gele weidemieren *Lasius flavus*. In de volgende NFM zal deze vondst besproken worden.

In juni verscheen het boek *De sprinkhanen en krekels van Europa* bij de KNNV Uitgeverij. Dit is in feite de opvolger van



Links de oude Bellmann, rechts de nieuwe.

de eerste Europese sprinkhanenveldgids, de beroemde Bellmann uit 1985. Deze is vorig jaar volledig gereviseerd door Florin Rutschmann, Christian Roesti en Axel Hochkirch en is nu het nieuwe standaardwerk voor de Midden-Europese sprinkhanen. De Nederlandse vertaling is verzorgd door Wiene Bakker.

Roy Kleukers